

Sygn. akt I ACa 798/12

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 30 stycznia 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Elżbieta Kuczyńska
Sędziowie	:	SA Irena Ejsmont - Wiszowata (spr.) SO del. Grażyna Wołosowicz
Protokolant	:	Sylwia Radek - Łuksza

po rozpoznaniu w dniu 30 stycznia 2013 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **H. A., B. A. i P. A.**

przeciwko **Towarzystwu (...) S.A. w W.**

o zadośćuczynienie

na skutek apelacji powodów

od wyroku Sądu Okręgowego w Suwałkach

z dnia 12 września 2012 r. sygn. akt I C 455/12

I. oddala apelację;

II. zasądza na rzecz pozwanego Towarzystwa (...) S.A. w W. od powodów H. A., B. A. i P. A. kwoty po 900 zł od każdego, tytułem zwrotu kosztów procesu za instancję odwoławczą.

UZASADNIENIE

Powodowie: H. A., B. A. oraz P. A. wnieśli o pozew przeciwko Towarzystwu (...) Spółce Akcyjnej w W.. Powódka H. A. domagała się w nim zasądzenia kwoty 60 000 zł tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych tj. więzi uczuciowej i emocjonalnej pomiędzy nią a mężem. Powodowie B. A. i P. A. wnieśli o zasądzenie kwot po 25 000 złotych tytułem zadośćuczynienia za naruszenie dóbr osobistych tj. więzi uczuciowej i emocjonalnej pomiędzy nimi a ojcem. Powodowie domagali się ponadto zasądzenia na ich rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu swoich żądań podnosili, że pozwany odpowiada za skutki wypadku komunikacyjnego z dnia 18 lipca 2003 r., w którym zginął E. A.. Podkreślili, że ze zmarłym łączyły ich silne więzi emocjonalne, a jego śmierć wywołała u nich wstrząs psychiczny.

W odpowiedzi na pozew pozwany Towarzystwo (...) Spółka Akcyjna w W. wniósł o oddalenie powództwa w całości oraz o zasądzenie kosztów procesu. Wywodził, iż powodowie nie wskazali żadnych dowodów na okoliczność zasadności zgłoszonych roszczeń. Podał też, że powodowie otrzymali już znaczne kwoty odszkodowania, u których podstaw legły tożsame argumenty z podnoszonymi w tej sprawie.

Wyrokiem z dnia 12 września 2012 r. Sąd Okręgowy w Suwałkach zasądził od pozwanego Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej w W.: na rzecz powódki H. A. kwotę 25 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 lipca 2012 r. do dnia zapłaty (pkt I), na rzecz powódki B. A. kwotę 15 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 lipca 2010 r. do dnia zapłaty (pkt II), na rzecz powoda P. A. kwotę 15 000 zł z ustawowymi odsetkami od dnia 23 lipca dnia zapłaty (pkt III), oddalił powództwa w pozostałej części (pkt IV), nakazał pobrać od pozwanego na rzecz Skarbu Państwa brakującą opłatę w wysokości 2 150 zł, a pozostałe koszty wzajemnie zniósł między stronami (pkt V).

Za podstawę swojego rozstrzygnięcia Sąd Okręgowy przyjął następujące ustalenia faktyczne: dnia 18 lipca 2003 r. w porze rannej w miejscowości N. II na drodze A. - Ł. doszło do wypadku drogowego, w wyniku którego zmarł E. A. - mąż H. A. oraz ojciec B. A. i P. A.. Sprawcą tego zdarzenia był J. Ł., który wyrokiem Sądu Rejonowego w Augustowie z dnia 15 grudnia 2003 r. w sprawie sygn. akt II K 789/03 został uznany za winnego tego, że nieumyślnie naruszył zasady bezpieczeństwa w ruchu lądowym, zawarte w art. 19 ust. 1 Ustawy Prawo o Ruchu Drogowym w sposób, że kierując samochodem marki V. (...) nr rej. (...), nie dostosował prędkości do warunków panujących na jezdni, utracił panowanie nad pojazdem i zjechał na przeciwległy pas ruchu, doprowadzając do zderzenia z prawidłowo idącym lewym poboczem pieszym - E. A., wskutek czego nieumyślnie spowodował u pieszego obrażenia ciała w postaci między innymi urazu wielonarządowego z krwotokiem do jamy czaszki, złamania kręgosłupa piersiowego z przemieszczeniem i uszkodzeniem rdzenia kręgowego, w wyniku których E. A. poniósł śmierć.

E. A. w chwili śmierci miał 63 lata i utrzymywał się z renty inwalidzkiej. Zajmował się jednakże gospodarstwem rolnym swego syna, pomagając mu w cięższych pracach oraz służąc radą jako doświadczony rolnik. E. A. od 37 lat pozostawał w związku małżeńskim z H. A.. Do chwili wypadku wraz z E. A. i jego żoną H. A. zamieszkiwały dzieci: córka B. A. i syn P. A..

Z dalszych ustaleń Sądu pierwszej instancji wynika, że H. A. i jej mąż tworzyli zgodne małżeństwo, nie było pomiędzy nimi konfliktów, stanowili dla siebie nawzajem oparcie i pocieszenie w razie kłopotów życiowych, wspólnie omawiali i uzgadniali podejmowane działania. H. A. silnie odczuła śmierć męża, początkowo korzystała z pomocy lekarza rodzinnego, który przepisywał jej leki uspokajające. Zmarły E. A. był bardzo związany ze swoimi dziećmi, spędzał z nimi dużo czasu. Interesował się ich pracą i starał się im w niej pomagać. B. A. i P. A. bardzo przeżyli śmierć ojca, który był dla nich wsparciem i na którego zawsze mogli liczyć. Po śmierci ojca B. A. zmieniła się i zamknęła się w sobie, zaś P. A. leczył się, po przerwaniu tego leczenia popadł w depresję.

Wyrokiem Sądu Rejonowego w Augustowie z dnia 6 grudnia 2005 r. w sprawie sygn. akt I C 96/05 zasądzono od pozwanego Towarzystwa (...) Spółki Akcyjnej w W. na rzecz powódki H. A. kwotę 20.000 złotych, na rzecz P. A. kwotę 15.000 złotych na rzecz B. A. kwotę 10.000 złotych tytułem odszkodowania za pogorszenie sytuacji życiowej wywołane śmiercią E. A.. Apelacje od powyższego wyroku zostały wyrokiem Sądu Okręgowego w Suwałkach z dnia 14 marca 2006 r., sygn. akt ICa 34/06, oddalone. Przed tym orzeczeniem część roszczenia odszkodowawczego powódki H. A. z tytułu znacznego pogorszenia sytuacji życiowej została zaspokojona, bowiem pozwany wypłacił na jej rzecz kwotę 30.000 złotych. Ostatecznie uwzględniając kwotę zasądzoną odszkodowania powódka H. A. otrzymała kwotę 50.000 złotych. Powodowie B. A. i P. A. nie otrzymali od pozwanego żadnego odszkodowania przed wytoczeniem powództwa w sprawie sygn. akt IC 96/05.

Przystępując do prawnej oceny sprawy, Sąd wskazał, że źródłem roszczeń powodów nie może być art. 446 § 4 kc, gdyż obowiązuje on dopiero od 3 sierpnia 2008 r., zaś do zdarzenia, z którego powodowie wywodzą swe roszczenia doszło 18 lipca 2003 r. Roszczenia te jednak znajdują swą podstawę w art. 448 w powiązaniu z art. 23 i 24 kc. Odwołując się do orzecznictwa Sądu Najwyższego, poglądów doktryny oraz do wykładni systemowej art. 23 kc, Sąd Okręgowy wywiódł, iż do dóbr osobistych należy zaliczyć także prawo do osobistej więzi z członkami rodziny i utrzymania tego rodzaju więzi, czy też prawo do życia w pełnej rodzinie. W tej sytuacji, zdaniem Sądu Okręgowego, spowodowanie śmierci w wyniku czynu niedozwolonego należy potraktować jako naruszenie dóbr osobistych osób bliskich zmarłego, wywołujące krzywdę i stanowiące przesłankę roszczenia o zadośćuczynienie.

Orzekając o wysokości zadośćuczynienia Sąd miał na uwadze rozmiar krzywdy doznanej przez powodów. Podkreślił, że więzi między powodami, a tragicznie zmarłym E. A. były bardzo silne. Powodowie i E. A. stanowili dobrą, zgodną i przykładową rodzinę. E. A. był dla powódki H. A. osobą szczególnie bliską. Byli oni zgodnym małżeństwem, wspólnie wychowali siedmioro dzieci. Małżonkowie mogli na siebie liczyć, radzili się we wszystkich sprawach i wspólnie podejmowali decyzje. Śmierć E. A. była w ocenie Sądu pierwszej instancji traumatycznym przeżyciem nie tylko dla jego żony, ale także i dla jego dzieci, które mimo, iż pełnoletnie nie będą już nigdy miały pełnej rodziny i nie będą mogły zwrócić się do ojca o pomoc. Jednakże w ocenie Sądu określone w pozwie kwoty zadośćuczynienia są wygórowane, gdyż powodowie otrzymali już od pozwanego znaczne kwoty odszkodowania z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej. Odszkodowania te uwzględniały również niematerialne elementy tego pogorszenia i dlatego roszczenie o zadośćuczynienie stanowi, w ocenie Sądu, niejako uzupełnienie uwzględnionych roszczeń. Dlatego też zdaniem Sądu koniecznym było miarkowanie wysokości zadośćuczynienia. Uznając na podstawie art. 322 kpc, że roszczenie powodów o zadośćuczynienie zostało już częściowo zaspokojone poprzez wypłatę odszkodowania z tytułu pogorszenia sytuacji życiowej, Sąd za odpowiednią tytułem zadośćuczynienia w stosunku do H. A. uznał kwotę 25 000 zł, zaś w stosunku do B. i P. A. kwoty po 15 000 zł.

O kosztach sądowych Sąd rozstrzygnął na podstawie art. 113 ust. 1 ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych w zw. z art. 100 kpc.

Apelacje od powyższego wyroku wnieśli powodowie zaskarżając go w części oddalającej powództwo: H. A. ponad kwotę 25 000 zł, B. A. ponad kwotę 15 000 zł, P. A. ponad kwotę 15 000 oraz w części dotyczącej rozstrzygnięcia o kosztach procesu. Wyrokowi zarzucili naruszenie prawa materialnego tj. art. 448 kc i art. 446 § 3 kc poprzez błędną wykładnię tych przepisów polegającą na uznaniu, że zasądzone na podstawie art. 446 § 3 kc odszkodowanie rekompensuje krzywdę powodów i w konsekwencji zasądzenie nieadekwatnej do rozmiaru krzywdy powodów kwoty zadośćuczynienia, która nie spełnia kryteriów „odpowiedniości”.

Wskazując na powyższe wnieśli o:

- 1) zmianę zaskarżonego wyroku poprzez uwzględnienie powództwa w całości tj. podwyższenie zasądzonej w punkcie I wyroku kwoty 25 000 zł do kwoty 60 000 zł, podwyższenie zasądzonej w punkcie II wyroku kwoty 15 000 zł do kwoty 25 000 zł, podwyższenie zasądzonej w punkcie III wyroku kwoty 15 000 zł do kwoty 25 000 zł,
- 2) zasądzenie od pozwanego na rzecz powodów kosztów postępowania przed Sądem Okręgowym, jak też kosztów postępowania odwoławczego, w tym kosztów zastępstwa adwokackiego za obydwie instancje według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelacje pozwana spółka wniosła o ich oddalenie oraz o zasądzenie kosztów postępowania apelacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacje powodów nie zasługiwały na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił niesporny w istocie stan sprawy. Na etapie postępowania przed Sądem Apelacyjnym spór dotyczył jedynie wysokości zasądzonych przez Sąd pierwszej instancji na rzecz powodów kwot tytułem zadośćuczynienia. Skarżący wywodzili, że kwoty te są zbyt niskie, jak też, że Sąd Okręgowy nieprawidłowo przyjął, iż wypłacone im odszkodowania z tytułu pogorzenia sytuacji życiowej częściowo zaspokoili ich roszczenia o zadośćuczynienie. Argumentacja powodów, choć nie pozbawiona w części słuszności, nie mogła wywrzeć wpływu na treść zaskarżonego wyroku. Mimo tego, iż Sąd Apelacyjny nie podziela wszystkich motywów wyrażonych w pisemnym uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, wyrok ten odpowiada prawu.

W przedmiotowej sprawie powodowie swoje roszczenia o zadośćuczynienie wywodzili z faktu śmierci osoby bliskiej. Jak wynika z prawidłowych ustaleń faktycznych sprawy śmierć E. A. wskutek wypadku drogowego miała miejsce w dniu 18 lipca 2003 r. W tej sytuacji nie można było zastosować w sprawie art. 446 § 4 kc przewidującego możliwość przyznania przez sąd najbliższym członkom rodziny zmarłego odpowiedniej sumy tytułem zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, gdyż przepis ten nie ma zastosowania do krzywd powstałych przed 3 sierpnia 2008 r. Dlatego roszczenia powodów należało rozpatrywać przez pryzmat art. 448 w zw. z 24 kc. W orzecznictwie ukształtowany jest bowiem pogląd, iż najbliższemu członkowi rodziny zmarłego przysługuje na podstawie art. 448 kc w zw. z art. 24 § 1 kc zadośćuczynienie za doznaną krzywdę, gdy śmierć nastąpiła wskutek deliktu, który miał miejsce przed dniem 3 sierpnia 2008 r. (por. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 22 października 2010 r., III CZP 76/10, Lex nr 604152). Ochroną przewidzianą w art. 23 i 24 kc są objęte wszelkie dobra osobiste rozumiane jako pewne wartości niematerialne związane z istnieniem i funkcjonowaniem podmiotów prawa cywilnego, które w życiu społecznym są uznawane za doniosłe i zasługujące z tego względu na ochronę. Dlatego też, jak wskazał Sąd Najwyższy w wyżej powołanej uchwale nie ma przeszkód, aby do katalogu dóbr osobistych zaliczyć więzi rodzinne. Wiąż emocjonalna między członkami rodziny pozostaje pod ochroną przewidzianą w art. 23 i 24 kc. Podobny pogląd wyraził także Sąd Apelacyjny w Gdańsku w uzasadnieniu wyroku z dnia 23 września 2005 r., I ACa 554/05 (Palestra 2006/9-10/308).

Mając powyższe na względzie należy podzielić stanowisko Sądu pierwszej instancji, że spowodowanie śmierci E. A. - męża i ojca powodów naruszyło ich dobra osobiste w postaci prawa do życia w związku małżeńskim i życia w pełnej rodzinie, co stanowiło o zasadności ich roszczeń o zadośćuczynienie.

Gdy chodzi o wysokość zasądzonych przez Sąd Okręgowy na rzecz powodów kwot tytułem zadośćuczynienia, to wskazać należy, że przepisy kodeksu cywilnego nie wskazują kryteriów, jakie należałoby uwzględnić przy ustalaniu wysokości zadośćuczynienia pieniężnego; w art. 448 kc jest mowa jedynie o „odpowiedniej sumie tytułem zadośćuczynienia pieniężnego za doznaną krzywdę”. Kryteria, jakimi należy się kierować przy określaniu wysokości zadośćuczynienia dostarcza nam orzecznictwo. Ugruntowany jest pogląd opowiadający się za kompensacyjnym charakterem zadośćuczynienia pieniężnego tj. uznający je za sposób naprawienia szkody niemajątkowej (por. wyrok SN z dnia 30.01.2004 r. I CK 131/03, OSNC 2005/2/40). Przy oznaczeniu zakresu wyrządzonej krzywdy za konieczne uważa się uwzględnienie: rodzaju naruszonego dobra, zakresu naruszenia i trwałości skutków naruszenia. (por. wyrok SN z 20 kwietnia 2006 r., IV CSK 99/05, LEX nr 198509; wyrok SN z 1 kwietnia 2004 r., II CK 131/03, LEX nr 327923; wyrok SN z 19 sierpnia 1980 r., IV CR 283/80, OSN 1981, nr 5, poz. 81; wyrok SN z 9 stycznia 1978 r., IV CR 510/77, OSN 1978, nr 11, poz. 210). Zasadniczą przesłanką przy określaniu wysokości zadośćuczynienia jest stopień natężenia wspomnianych elementów składających się na pojęcie krzywdy. Sąd musi przy tym uwzględnić wszystkie okoliczności danego zdarzenia. W poglądach doktryny wskazuje się, że wysokość przyznawanej kwoty zadośćuczynienia tak powinna być ukształtowana, by stanowić „ekwiwalent wycierpianego bólu” jak też, że kwota zadośćuczynienia powinna być pochodną wielkości doznanej krzywdy (por. A. Rzetecka – Gil, Komentarz do Kodeksu cywilnego, Lex). W przypadku ustalania wysokości zadośćuczynienia za śmierć osoby bliskiej zwraca się uwagę na konieczność uwzględniania dynamicznego charakteru krzywdy spowodowanej śmiercią takiej osoby, stopień cierpień psychicznych, ich intensywność oraz długotrwałość. Oceniając wystąpienie i zakres szkody niemajątkowej należy korzystać z kryteriów zobiektywizowanych, ale jednak przystających do konkretnego poszkodowanego (por. M. Ł., Nowelizacja kodeksu cywilnego z zakresie możliwości przyznania zadośćuczynienia za śmierć osoby bliskiej, (...), wrzesień 2008).

Wskazać też należy, że wysokość kwoty zadośćuczynienia jest zawsze bardzo ocenna, gdyż trudno jest ustalić dokładnie i mierzalnie kryteria oceny skutków w sferze dóbr osobistych wywołanych śmiercią osoby bliskiej. Ustalenie jaka kwota w konkretnych okolicznościach jest "odpowiednia", należy do sfery swobodnego uznania sędziowskiego. Korygowanie przez sąd II instancji zasądzonego zadośćuczynienia może być aktualne tylko wtedy, gdy przy uwzględnieniu wszystkich okoliczności sprawy, mających wpływ na jego wysokość, jest ono niewspółmiernie nieodpowiednie, tj. albo rażąco wygórowane, albo rażąco niskie.

W okolicznościach przedmiotowej sprawy nie można przyjąć, aby zasądzone przez Sąd pierwszej instancji kwoty były rażąco niskie. Tym niemniej podkreślić trzeba, iż Sąd ten nieprawidłowo ustalając ich wysokość odwołał się do art. 322 kpc. W orzecznictwie dominuje bowiem pogląd, że ustalenie zadośćuczynienia jest możliwe bez potrzeby sięgania do art. 322 kpc. (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 września 2000 r., V CKN 527/00, OSNC 2001/3/42 i powołane w nim wcześniejsze orzecznictwo oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 17 listopada 2010 r., I CSK 671/09, Lex nr 688667). Pogląd ten należy podzielić, wskazując, że przydane Sądowi w tym przepisie uprawnienie do przyznania "odpowiedniej sumy" tytułem zadośćuczynienia za krzywdy, które z natury rzeczy nie mogą być ściśle oszacowane, zawiera w sobie ten sam zakres swobody, który wprowadza art. 322 kpc.

Uzasadniając miarkowanie zadośćuczynienia w sprawie niniejszej Sąd Okręgowy wskazał, iż roszczenia powodów o zadośćuczynienie za krzywdę zostały już częściowo zaspokojone poprzez wypłatę im przez stronę pozwaną odszkodowań na podstawie art. 446 § 3 kc. Zgodnie z tym przepisem Sąd może przyznać najbliższym członkom rodziny zmarłego stosowne odszkodowanie, jeżeli wskutek jego śmierci nastąpiło znaczne pogorszenie ich sytuacji życiowej. Jednakże zauważyć należy, że określone w tym przepisie roszczenie oraz roszczenie o zadośćuczynienie są samoistnymi, niezależnymi od siebie roszczeniami. W judykaturze i doktrynie ukształtowało się stanowisko, że chociaż należy przy zasądzeniu odszkodowania z art. 446 § 3 kc uwzględniać całokształt okoliczności wpływających na sytuację życiową najbliższych zmarłego, to jednak kompensata ta ma służyć naprawieniu szkody niemajątkowej (por. A. Olejniczak, Komentarz do art. 446, Lex i powoływane tam orzecznictwo oraz literatura). Na podstawie art. 446 § 3 kc ubezpieczyciel nie odpowiada więc za śmierć i psychiczne cierpienia osoby najbliższej, lecz za znaczne pogorszenie się sytuacji życiowej takiej osoby wskutek tej śmierci. Dlatego też nie można było przyjmować, że otrzymane przez powodów kwoty odszkodowań z tytułu pogorszenia się ich sytuacji życiowej wskutek śmierci E. A. zaspokajają częściowo roszczenia o zadośćuczynienie. Odszkodowania te, jako wypłacone na innej podstawie prawnej nie mogą kompensować należnego powodom na mocy art. 448 kc w zw. z art. 24 kc zadośćuczynienia. Dlatego w tej mierze Sąd Apelacyjny nie podzielił jako błędnych argumentów Sądu pierwszej instancji.

Powyższe nie oznacza jednakże, iż wypłacone przez stronę pozwaną powodom odszkodowania nie mają znaczenia przy ustalaniu odpowiedniej kwoty zadośćuczynienia. Wypłacone powodom w związku ze śmiercią E. A. kwoty mogły wpłynąć niewątpliwie na zmniejszenie ich negatywnych doznań psychicznych. Dzięki nim powodom było łatwiej zmierzyć się z bólem spowodowanym stratą najbliższej osoby i odnaleźć się w nowej rzeczywistości, tym bardziej, że miały one ekonomicznie odczuwalną wartość. Odszkodowania te łagodziły w pewien sposób skutki poczucia krzywdy, co powinno znaleźć wyraz w wysokości ustalanego zadośćuczynienia i z tej właśnie przyczyny zasądzone przez Sąd Okręgowy na rzecz powodów w zaskarżonym kwoty wyroku należało uznać za odpowiednie w rozumieniu art. 448 kc. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, kwoty te są adekwatne do natężenia doznanych przez powodów cierpień psychicznych spowodowanych tragiczną śmiercią E. A., uwzględniają też obniżenie rozmiaru ich krzywdy wskutek wypłacenia im przez stronę pozwaną odszkodowań w oparciu o art. 446 § 3 kc. Nie można było też uznać ich za niewspółmiernie niskie. Brak było zatem podstaw do ich podwyższenia.

W świetle powyższego należało przyjąć, iż zaskarżony wyrok, mimo nie podzielenia do końca argumentacji, ostatecznie odpowiadał prawu. W konsekwencji na mocy art. 385 kpc orzeczono jak w punkcie I sentencji.

O kosztach postępowania w drugiej instancji orzeczono na podstawie art. 98 kpc zgodnie z zasadą odpowiedzialności za wynik procesu. Powodowie przegrali postępowanie apelacyjne i w związku z tym powinni zwrócić stronie pozwanej poniesione przez nią w tym postępowaniu koszty zastępstwa procesowego. Wysokość tych kosztów wynosi 2 700 zł i została ustalona na podstawie § 6 pkt 6 w zw. z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia

28 września 2002 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów pomocy prawnej udzielonej przez radcę prawnego ustanowionego z urzędu (Dz. U. 2003 r., nr 163, poz. 1349 ze zm.).